

Stalin – rusų nacionalistas, sako rusų nacionalistai.

Stalinas – komunistas, sako komunistai.

Stalin – šlykštyne ir nevidonas, sako šlykštynės ir nevidonai.

Nežinomas autorius¹

Tikriausiai Rusijos istorijoje nėra labiau žinomo vardo negu Josifas Visarionovičius Stalinas. Kartu nėra kitos personas, apie kurią būtų sukurta tiek daug melagingų istorijų. Nėra kito politiko, kuriam būtų priskiriama tiek daug jo nepasakytų žodžių ir frazių. Nėra kito tokio valstybės veikėjo, kurį kaltintų dėl daugybės nepadarytų nusikaltimų. Kaip suprasti šią asmenybę, jos nuopelnus ir paklydimus, laimėjimus ir pralaimėjimus? Receptas tik vienas – skaityti ir mąstyti.

Ši knyga – tai ne Stalino biografija. Joje sukaupta toli gražu ne visa informacija apie šį žmogų – šiam tikslui neužtektų nė dešimties tomų. Knygos, kurią jūs laikote savo rankose, uždaviniai visai kitokie: aprašyti Staliną pasinaudojus jį asmeniškai pažinojusių žmonių atsiminimais. Todėl šią knygą rašiau ne aš vienas. Daugybė paprastų žmonių, atsiliepdami į kvietimą prisiminti Staliną tokį, koks jis buvo, siuntė man medžiagą. Esu dėkingas visiems: ir tiems, kurių prisiminimai pateko į knygą, ir tiems, kurių medžiaga dėl vienokių ar kitokių priežasčių čia nepateko. Tai bendra mūsų knyga. Mes prisimename kartu. Kartu mąstome ir analizuojame, kartu sužinome kažką naujo apie Josifą Visarionovičių Staliną.

Pradėkime mūsų ekskursą į istoriją nuo nesudėtingos mįslės. Jūsų dėmesiui noriu pateikti vieno žinomo žmogaus pasisakymų fragmentus. Perskaitykite ir pasistenkite nustatyti, kas tai pasakė. Ir kada pasakė.

Prisiminkite didžiausių pasaulio ekonomikų padėtį prieš du su puse metų. Beveik visose kapitalistinėse šalyse – pramoninės gamybos ir prekybos augimas. Žaliavų ir maisto gamybos augimas beveik visose agrarinėse šalyse. Aplink JAV – labiausiai išsivysčiusio kapitalizmo šalies aureolė. Pergalingos „klestėjimo“ giesmės. Keliaklupsčiavimas doleriui. Naujos technikos,

¹ Man nepavyko rasti šių eilučių autoriaus. Prašau jį atsiliiepti, kad jo pavardė atsidurtų šalia aforizmo.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

techninio progreso garbinimas. Kapitalizmo „stiprėjimo“ ir neįveikiamos kapitalizmo stabilizacijos eros skelbimas...

Taip buvo vakar.

O kokį paveikslą matome dabar? Dabar – ekonominė krizė beveik visose pramoninėse pasaulio šalyse. Dabar – žemės ūkio krizė visose agrarinėse šalyse. Vietoje „klestėjimo“ – masių skurdas ir milžiniškas nedarbo didėjimas. Vietoje žemės ūkio pakilimo – milijonų valstiečių žlugimas. Griūna kapitalizmo apskritai ir ypač amerikietiškojo kapitalizmo visagalybės iliuzijos. Vis tyliau skamba pergalingos dainos, skirtos doleriui ir techniniam progresui. Vis garsiau skamba pesimistiniai stūgavimai dėl kapitalizmo „klaidų“...

Toks paveikslas dabar...

Manau, nebūtina ieškoti duomenų skaičiais, kurie patvirtintų krizę. Dėl to, kad krizė egzistuoja, dabar jau niekas nesiginčija...

Dabar, kai pasaulinės ekonomikos krizės griaunamoji galia vis labiau didėja, skandindama išstisus sluoksnius smulkiųjų ir vidutiniųjų kapitalistų, žlugdydama stambias tarnautojų ir fermerių grupes, pasmerkdamą gyvenimo lygio kritimui – visi klausinėja: kokia krizės atsiradimo priežastis, kokie pagrindai, kaip su kovoti, kaip ją sunaikinti? Kurpiamos pačios įvairiausios krizės „teorijos“. Siūlomi specialūs projektai, kaip „sušvelninti“, „užkirsti kelią“, „likviduoti“ krizes. Opozicija rodo pirštą į vyriausybę, kuri, pasirodo, „nesiėmė visų priemonių“, kad būtų išvengta krizės. Demokratai kaltina respublikonus, respublikonai – demokratų, o visi kartu – Federalinę rezervų sistemą, kuri nesugebėjo „pažaboti“ krizės...

Dabartinės krizės negalima vertinti kaip paprasto ankstesnių krizių pasikartojimo. Ji vyksta ir rutuliojasi tam tikromis naujomis sąlygomis, ir norint gauti detalų krizės paveikslą, jas būtina išryškinti. Ją komplikuoja ir gilina ne viena aplinkybė, ir neišsiaiškinus šių aplinkybių, neįmanoma aiškiai įsivaizduoti dabartinės ekonominės krizės.

Kokios yra tos ypatingos aplinkybės?..

1. Krizė stipriausiai kirto pagrindinei kapitalizmo šaliai, kapitalizmo citadelei, JAV, kurioje sutelkta ne mažiau kaip pusė visų pasaulio šalių gamybos ir vartojimo...

2. Dabartinis kapitalizmas, skirtingai nuo senojo kapitalizmo, yra monopolistinis kapitalizmas...

Negali būti jokių abejonių, kad dėl besivystančios krizės kova už vartojimo rinkas, už žaliavą, už kapitalo išvežimą stiprės kiekvieną mėnesį, kiekvieną dieną. Kovos priemonės: maitų politika, pigios prekės, pigūs kreditai, jėgų pergrupavimas ir nauji kariniai politiniai aljansai, ginklavimosi augimas ir pasirengimas naujiems karams, ir galiausiai – karas.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

Kalbėjau apie krizę, apėmusią visas pramonės šakas. Bet yra viena šaka, kurios krizė nepalietė. Šita šaka – karo pramonė. Ji visą laiką didėja, nežiūrint krizės. Įvairios valstybės pašėlusiu tempu ginkluojasi ir persiginkluoja. Kokiam tikslui? Suprantama, ne dėl grožio o dėl karo. Nes karas yra vienintelė priemonė naujai padalyti pasaulį, naujai padalyti vartojimo rinkas, žaliavų šaltinius, kapitalo investavimo sferas.

Visiškai suprantama, kad tokiomis sąlygomis vadinamasis pacifizmas gyvena paskutiniąsias dienas, JTO pūva dar būdamas gyvas, „nusiginklavimo projektai“ smenga į prarajas, o konferencijos dėl ginklavimosi mažinimo virsta konferencijomis, kaip atnaujinti ginkluotę ir padidinti jos apimtį.

Tai reiškia, kad karo grėsmė didės spartėjančiais tempais.

Aktualu? Labai. Tarsi vakar pasakyta. Kas pasakė? Labai žinomas žmogus.

Jūs ką tik susipažinote su VKP(b) Centro Komiteto Politinės ataskaitos partijos XVI suvažiavimui ištrauka. **1930 metų birželio 27 dieną Maskvoje ją perskaitė Josifas Visarionovičius Stalinas**². Nuo to laiko praėjo jau aštuoniasdešimt vieneri metai, o pasaulyje niekas nepasikeitė...³

² Сталин И. Сочинения. Т. 12. – М.: Госполитиздат, 1953. С. 235 – 249.

³ Kad nesimatytų, jog tai 1930 metų tekstas, ir kartu nepasikeistų bendra prasmė, aš padariau jame keletą pakeitimų. Taip sakant, šiek tiek priartinau prie šių laikų. Štai ką aš pakeičiau J. V. Stalino tekste:

- „kapitalistinių šalių“ pakeičiau į „didžiausių pasaulio ekonomikų“;
- „JŠAV“ (Jungtinės Šiaurės Amerikos Valstijos) pakeistos į „JAV“;
- „kapitalistinės racionalizacijos“ pakeista į „techninio progreso“;
- „kapitalizmo“ pakeista į „pasaulio“;
- „darbininkų aristokratijos“ pakeista į „tarnautojų“;
- „pasmerkdama badui milijonus dirbančiųjų“ pakeista į „pasmerkdama gyvenimo lygio kritimui“;
- „buržuazinės opozicijos rodo pirštu į buržuazines vyriausybes“ pakeista į „opozicija rodo pirštu į vyriausybę“;
- „Huverio grupė ir jo Federalinė rezervų sistema“ pakeista į „Federalinę rezervų sistemą“;
- „naujų imperialistinių karų“ pakeista į „naujų karų“;
- „buržuazinės valstybės“ pakeistos į „įvairios valstybės“;
- „karo reikia imperialistams“ pakeista į „karo reikia“;

Kaip Stalinas trukdė kariauti mūsų armijai

Čia aš galėčiau pateikti daug tokių pat dokumentų, liudijančių, kokį vaidmenį atliko Būstinė ir Vyriausiasis kariuomenės vadas vadovaujant frontams. Visa tai taip pat patvirtina, kad Vyriausiasis vadas buvo puikus organizatorius ir mūsų kariuomenės veiksmų vadovas.

Maršalas A. M. Vasilevskis

Iš Kremliaus grįžau giliai paveiktas naujų įspūdžių. Aš supratau, kad mūsų Ginkluotosioms Pajėgoms vadovauja ne tik įžymus nūdienos politinis veikėjas, bet ir karo teoriją bei praktiką gerai išmanantis karvedys.

Maršalas I. Ch. Bagramianas

Beveik trisdešimt metų vadovaudamas mūsų šaliai⁴ Josifas Visarionovičius Stalinas atliko daug tokių veiksmų, dėl kurių iki šiol ginčijasi istorikai ir ainiai. Neabejotina, vienas svarbiausių veiksmų – tai pergalė Didžiajame Tėvynės ir Antrajame pasauliniame kare. Liaudis laimėjo karą nepaisant Stalino – taip skamba vienas mėgstamiausių rusų liberalų lozungas. Kodėl jie taip mėgsta kartoti šią frazę? Todėl, kad ji skamba labai gražiai. Tarsi ir liaudžiai atiduota, kas jai priklauso, ir didvyriai purvais neišterlioti, ir tikslas pasiektas. Dėl visko kaltas „kruvinasis“

– „Tautų lyga“ pakeista į „JTO“;

– „jūrų ginkluotės“ pakeista į „ginkluotės“;

– „kaip atnaujinti ir padidinti jūrų laivyną“ pakeista į „kaip atnaujinti ginkluotę ir padidinti jos apimtį“.

⁴ Šiuo atveju laikotarpį, kai Stalinas vadovavo mūsų šaliai, nustatysime, taip sakant, formaliuometu. Būtent šį metodą visuomet taiko liberalieji istorikai, automatiškai skirdami Staliną šalies vadovu iškart po Lenino mirties. Bet juk tai netiesa. Stalinas buvo partijos generalinis sekretorius. Tik tiek. Tai jau po jo būtent gensekas buvo šalies vadovas. Bet iki Stalino situacija buvo kitokia. Generalinio sekretoriaus pareigybė buvo gryna formalybė. Tai reiškia – sekretorius, tik vyriausias. Vyriausias partiniams reikalams. Po Lenino mirties partijos viduje prasidėjo sudėtinga ir ilga kova dėl valdžios, kurią galiausiai laimėjo būtent Stalinas. Net galima pateikti tikslią datą, kada jo rankose atsidūrė visa valdžia ir kada realiai jis tapo šalies vadovu. Tai įvyko 1939 metų gegužės 3 dieną. Tą dieną buvo atstatydas Maksimas Litvinovas – TSRS užsienio reikalų liaudies komisaras. Antraeilės pareigos – pasaulio bankininkų slaptasis įgaliotas pasiuntinys Tarybų Sąjungoje. Todėl būtų teisinga sakyti, kad Stalinas vadovavo TSRS tik keturiolika metų, nuo 1939 metų gegužės iki 1953 metų kovo. Lygiai tokį pat vaidmenį, kaip Litvinovas prie Stalino, šiandien vaidina

Anatolijus Čiubaisas. Detaliau apie Litvinovo biografiją ir Stalino nuuodijimo priežastis žiūrėkite: *Стариков Н. Национализация публя. Путь к свободе России. – Спб.: Питер, 2011.*

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu
Stalinas. Net ir dėl pergalės jis kaltas. Juk galėjo nugalėti lengvai ir „pigiai“, o nugalėjo tik po ilgo ir kruvino karo.

Bet ar iš tikrųjų galėjo nugalėti „lengvai ir pigiai“?

Imkime ir paanalizuokime. Kaip visada, pasitelkę dokumentus ir atsiminimus tų, kurie tapo šio paties baisiausio mūsų liaudies karo didvyriais. Bet ne piktavalius iškraipymus ir falsifikacijas, kurias sąmoningai gamino ir tebegamina kovojantys prieš atminimą to, kuris išgelbėjo Rusiją nuo Hitlerio. Ką tai reiškia: „nepaisant Stalino“ nugalėjo Raudonoji armija ir visa liaudis? Tai reiškia, kad Stalinas nevadovavo armijai, nevadovavo kariniams veiksams, o paprasčiausiai trukdė. Kariškiams trukdė kariauti, užnugario darbuotojams trukdė gaminti tankus ir sviedinius. Trukdė konstruktoriams kurti naujo tipo ginklus. Jei klausysime „svanidžių“ ir „mlečinų“, Stalinas pridarė dar daugiau žalingų dalykų. Ir be jo tarybinė liaudis būtų nugalėjusi greičiau.

Prisiminkime Rusijos istoriją. 1914 – 1918 metais rusų armija kariavo su ta pačia Vokietija. Ir pralaimėjo, kad ir kaip nemalonu būtų tai pripažinti. Pralaimėjo todėl, kad „kovotojai už laisvę“, gaudavę finansinę paramą iš užsienio ir bendravę su užsienio žvalgybomis, surengė šalyje perversmą, kuris istorijoje žinomas „Vasario revoliucijos“ vardu. Po to priėmė „Įsakymą Nr. 1“, kuris sugriovė drausmę armijoje, o vėliau tyčiojosi ir šmeižė tėvynės gynėjus⁵. Ir viską patvarkė taip, kad imperatoriškoji armija visiškai subyrėjo, o su ja ir Rusija.

Bet juk kaizerio Vokietija buvo gerokai silpnesnė negu hitlerinė Vokietija. Tiesiog įsižiūrėkite į žemėlapi: net kaizerio sąjungininkė Austro-Vengrija didžia dalimi įėjo į Trečiojo reichio teritoriją. O mažesnė dalis (Vengrija + Slovakija) tiesiog buvo fiurerio sąjungininkė. Tai yra 1941 metais Vokietija buvo kur kas stipresnė už save 1914 metais. Be to, neužmirškime, kad Pirmajame pasauliniame kare vokiečiai vakarų fronte kariavo visa galia, siekdami pergalės. 1914 – 1918 metais Prancūzijoje ir Belgijoje krito 1,8 milijono vokiečių kareivių. 1940 metais Belgijos, Olandijos ir Prancūzijos sutriuškinimas reichui tekainavo 28 tūkstančius žuvusiųjų⁶. Po to, kai fiureris per vieną mėnesį ir dvylika dienų parklupdė prancūzus, generolai ir eiliniai kareiviai ėmė žiūrėti į jį su didžiule pagarba. Jie nuoširdžiai tikėjo, kad jis genijus. Juk jam beveik be aukų pavyko padaryti tai, ko XX amžiaus pradžioje nepavyko padaryti kaizeriui.

⁵ Detaliau apie tai, kaip Anglija, o ne Vokietija organizavo revoliuciją Rusijoje, žiūrėkite: *Стариков Н. 1917. Разгадка „русской“ революции. – СПб.: Питер, 2011.*

⁶ *Буллок А. Гитлер и Сталин. Жизнь и власть. Т. 2. – М.: Русич, 1994. С. 296.*

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

Karo mašina, kurią sukūrė Adolfas Hitleris, buvo pati stipriausia per visą Vokietijos istoriją. Šito nedera pamiršti, kitaip Tarybų Sąjungos, Stalino ir mūsų liaudies atliktas žygdarbis gali būti neteisingai įvertintas. Šią neregėtą karo pabaisą nugalėjo Raudonoji armija. Ji padarė tai, ko nepadarė rusų imperatoriškoji armija – nepadarė dėl išdavikiško smūgio į nugarą. Kai jums vėl kas nors pasakys apie pergalę kare „nepaisant Stalino“, užduokite vieną klausimą kalbančiam tokias kvailystes: kodėl Rusija nenugalėjo 1917 metais „nepaisant Nikolajaus II“? Nepaisant dalies jo giminaičių ir generolų išdavystės, nepaisant jo ministrų silpnavališkumo, kodėl mes nenugalėjome tada, 1917 metais?

Todėl, kad pusė šalies pasiekimų priklauso nuo jos vadovo. Net ne pusė – 80 proc. nuo to priklauso. Kas būtų buvusi prancūzų armija be Napoleono? Visai kita armija. Kovoje su Bonapartu, jau jo saulėlydyje, kai ir jo armija tapo visai nedidelė, sąjungininkų generolai visai rimtai skaičiavo, kad tos armijos kareivių skaičių reikia dauginti iš dviejų, jei jai vadovauja Napoleonas. Bet Prancūzija tada pralaimėjo net ir vadovaujama karo genijaus. Kodėl 1812 – 1815 metais Prancūzija nelaimėjo nepaisant Napoleono? Kodėl nelaimėjo Vokietija nepaisant Hitlerio? Norint atsakyti, reikia atsiminti, kad bet kokia pergalė susideda iš daugybės veiksnių. Ir materialinis kariuomenės aprūpinimas, ir jos kovinė dvasia, ir vadovavimo lygis konkrečioms armijoms konkrečiose vietose. Ir, žinoma, strateginis vadovavimas šalies ginkluotosioms pajėgoms.

Per visą istoriją niekada nėra buvę, kad armija nugalėtų nepaisant savo karvedžio. Niekada nėra buvę, kad šalis nugalėtų nepaisant to, kas jai vadovavo. Teigti priešingai, tai tas pats kaip bandyti įrodyti, kad traukinys „Sapsanas“ iš Maskvos į Sankt-Peterburgą atvyko tvarkaraštyje nurodytu laiku prieš jo mašinisto valią. Per keturias valandas, didesniu kaip 200 kilometrų per valandą greičiu. Ir prieš mašinisto valią.

Kad ir kaip mašinistas trukdė traukiniui, tas vis dėlto atvyko laiku. Aišku, kad taip negali būti. O juk valstybės mechanizmas – dalykas kur kas sudėtingesnis ir subtilesnis negu šiuolaikiškas traukinio sąstatas. Ir jei prie valstybės vairo stovi silpnaprotris ar pasipūtęs fanfaronas, visiškai negebantis valdyti, tai šalies perspektyvos pačios liūdniausios. Ir, žinoma, valstybė, vadovaujama blogo ir nenuovokaus vado, niekada nelaimėtų baisiausio žmonijos istorijoje karo. Net keista, kad šią akivaizdžią tiesą dar reikia kam nors įrodinėti. Asmenybės vaidmens istorijoje dar niekas nepaneigė.

Bet grįžkime prie faktų. Išeikime iš emocijų sferos, į kurią mus taip atkakliai stengiasi įstumti liberalieji istorijos klastotojai. Imkime nagrinėti, kaip vis dėlto kariavo Stalinas. Ir kaip jis „trukdė“ Tarybų Sąjungai triuškinėti nacistinę Vokietiją. Pradėkime nuo nemalonaus fakto:

Nilolaj Starikov

Stalin. Prisimename kartu

pirmaisiais karo metais vokiečiai kariavo geriau. Tik 1944 metais Raudonoji armija tapo galingu, gerai suderintu organizmu, kuris sulaužė fašizmo stuburą ir tarsi volas nuriedėjo į vakarus. Šis procesas prasidėjo nuo 1943 metų vidurio. O karo pradžioje mes kariavome blogiau už vokiečius. Tai tiesa, ir apie tai reikia tiesiai pasakyti. Kodėl kariavome blogiau? Nejaugi Stalinas vertė?

Apie 1941 metų tragediją reikia kalbėti atskirai⁷. Armijų sutriuškinimas prie sienos lėmė nepataisomų padarinių grandinę. Jo rezultatas – vokiečių motociklininkai Chimkų priegose ir milžiniškos aukos, sudėtos gelbstint sostinę ir visą šalį. O dabar klausimas jums, gerbiamieji skaitytojai. Kaip manote, kada Hitleris savo įsakyme armijai galėjo parašyti tokius žodžius: „Vadai ir karininkai, asmeniškai dalyvaudami mūšiuose, *privalo versti kareivius fanatiškai priešintis* užimamose pozicijose, nežiūrint priešininko prasiveržimo flanguose ar užnugaryje“⁸ Kada Hitleris kategoriškai uždraudė atitraukti dalinius į užnugarį ir įsakė laikytis bet kokia kaina? Ne, ne 1944, ir net ne 1945 metais. Šį įsakymą Hitleris davė 1941 metų gruodį, kai galingu smūgiu mūsų kariuomenė nubloškė nacistus nuo Maskvos. Rodės, hitlerinis vermachtas tuoj tuoj pakartos Napoleono armijos likimą: nuo šalčio sustingę tankai ir mašinos, kareiviai plonomis, tarsi popierinėmis milinėmis. Manydamas, kad 1812 metai kartojasi, Stalinas reikalavo aktyvių puolamųjų veiksmų, kad žlungantis (taip jam tuomet atrodė) priešininkas būtų galutinai sutriuškintas. Vokiečiai iš tiesų ėmė bėgti, palikdami mūšio lauke sunkiąją techniką. Bėgimą, kuris būtinai būtų pasibaigęs katastrofa, sustabdė kaip tik tas kategoriškas Hitlerio įsakymas⁹. Ne Stalinas, o Hitleris pirmasis uždraudė bet kokią atsitraukimą¹⁰. Ne tarybinėje, o

⁷ Ir knygą, skirta šiai temai, aš, Dievui leidus, parašysiu. Todėl nekalbėkime apie tai šiandien – visko vis vien nepasakysi, tam reikia atskiros storos knygos. O jei taip, tai striuko pokalbio neverta nė pradėti.

⁸ *Карель П.* Восточный фронт. Книга 1. Гитлер идет на Восток. 1941 – 1943. – М.: Эксмо, 2003. С. 377.

⁹ Iš viso Rytų fronte iki 1941 metų gruodžio 5 dienos Vokietija neteko 750 tūkstančių karių iš 3,5 milijono, t. y. 23 proc. Beveik kas ketvirtas žuvo, buvo sužeistas arba dingo be žinios (*Карель П.* Восточный фронт. Книга 1. Гитлер идет на Восток. 1941 – 1943. – М.: Эксмо, 2003. С. 217). Raudonoji armija prarado daug daugiau, bet ir vokiečiams karas nebuvo lengvas pasivaikščiojimas.

¹⁰ „Jei aš leisiu jiems atsitraukti, jų niekas nesulaikys, – kalbėjo Hitleris. – Kareiviai paprasčiausia pradės bėgti. O turint galvoje šalčius, gilų sniegą, apledėjusius kelius, tai reiškia: pirmiausia jie paliks sunkiąją ginkluotę, paskui – lengvąją, dar vėliau pames šautuvus, o galiausiai neliks nieko. Reikia įsirausti į žemę ir neatiduoti nė vieno centimetro! Guderianas bandė paprieštarauti, sakydamas, kad žemė Rusijoje įšalo per vieną metrą, ir įsikasti į ją neįmanoma. Fiureris pasiūlė... šaudyti į žemę iš minosvaidžių, kad būtų galima gintis sėdint sprogoimo išraustoje duobėje (*Карель П.* Восточный фронт. Книга 1. Гитлер идет на Восток. 1941 – 1943. – М.: Эксмо, 2003. С. 375).

Nilolaj Starikov

Stalin. Prisimename kartu

vokiečių armijoje pirmiausia buvo sukurti baudžiamieji batalionai. Vokiečių armijoje jie atsirado 1941 metų žiemą, o Raudonojoje armijoje – tik 1942 metų vasarą. Ir kodėl apie tai mums nieko nekalba mūsų liberalieji istorikai? Nejaugi neatspėsite?

Beje, geriausiai už visus kitus apie tai pasakė ... pats Stalinas. Ir ne įslaptintoje kalboje, o visiškai atvirame ir dažnai cituojamame dokumente. TSRS gynybos Liaudies komisaro įsakyme Nr. 227. Tame pačiame – „Nė žingsnio atgal“. Data – 1942 metų liepos 28 diena.

Po žiemos atsitraukimo, kurį lėmė Raudonosios armijos spaudimas, vokiečių kariuomenėje pašlijo drausmė, ir vokiečiai drausmės atstatymui ėmėsi kai kurių griežtų priemonių, davusių neblogus rezultatus. Jie iš karių, pažeidusių drausmę, pasidavusių baimei, stokojančių ištvermės, suformavo 100 „baudos“ kuopų ir tas kuopas siuntė į pavojingiausias fronto vietas, įsakydami išpirkti savo nuodėmes krauju. Be to, iš karininkų, pažeidusių drausmę, pasidavusių baimei, stokojančių ištvermės, suformavo apie dešimt „baudos“ batalionų, atėmė iš karininkų ordinus ir siuntė juos į dar pavojingesnes fronto vietas, įsakydami išpirkti savo nuodėmes krauju. Galiausiai jie suformavo specialius užtvaros dalinius, išsidėsčiusius už nepatikimų divizijų nugaros, ir davė jiems įsakymą šaudyti vietoje supanikavusius kovotojus, jei jie savavališkai bandys pasitraukti iš pozicijų ar pasiduoti į nelaisvę. Kaip žinoma, šios priemonės davė rezultatų, ir dabar vokiečių kariuomenė kovoja geriau negu kovojo žiemą. Ir štai kas pasidarė: vokiečių kariuomenėje yra gera drausmė, nors jie neturi kilnaus savo tėvynės gynimo tikslo, o turi tik vieną grobikišką tikslą – pavergti svetimą šalį, o mūsų kariuomenė, turinti tikslą apginti išniekintą Tėvynę, nepasižymi tokia drausme ir dėl to patiria pralaimėjimų. Ar nederėtų mums šiuo atžvilgiu pasimokyti iš mūsų priešų, kaip praeityje iš priešų mokėsi mūsų protėviai ir vėliau juos nugalėdavo? Aš manau, kad pasimokyti dera¹¹.

Ir tik po to mūsų armijoje atsirado mirtininkų batalionai ir užtvaros daliniai. Būtent taip: iš pradžių pas vokiečius, paskui pas mus. Tad štai Stalinas, vis dar veikiamas vokiečių katastrofos 1941-1942 metų žiemą, nusprendė pribaugti juos pavasario puolimu. Bet vokiečių armija nesubyrėjo, o atsidūrė prie Stalingrado sienų ir Kaukaze. Vokiečiai stovėjo per du žingsnius tiesiogine tų žodžių prasme nuo galutinių tikslų, suformuluotų jau beveik pamirštame „Barbarosos“ plane.

Dabar kaip tik atėjo laikas pažiūrėti, kaip Stalinas vadovavo karo veiksmams.

1942 metų liepos 23 diena. Stalino pokalbio tiesioginio ryšio kanalu su Stalingrado fronto vadovybe įrašas.

¹¹ Įsakymo Nr. 227 tekstą galite rasti daugybėje interneto svetainių. Labai rekomenduoju perskaityti.

Nilolaj Starikov

Stalin. Prisimename kartu

STALINAS. Reikalauju, kad gynybinė linija į vakarus nuo Dono, nuo Kletsko, per Rožkovską iki Žemutinės Kalinovkos būtų išlaikyta be jokių išlygų. Priešininką, įsiskverbusį už šios linijos, ten kur yra gvardijos divizijos veikimo zona, sunaikinti bet kokiomis priemonėmis. Jūs turite pakankamai pajėgų, ir jūs turite tai padaryti. Kategoriškai draudžiu atsitraukti už šios gynybinės linijos. Reikalauju nevengti jokių aukų, kad būtų išlaikyta ši linija. Viskas. Ar viską supratote, ar neturite pastabų?

GORDOVAS. Viskas aišku. Imamės vykdyti Jūsų nurodymus.

STALINAS. Vykdykite. Draugą Gordovą prašau kas tris keturios valandos siųsti trumpas žinutes telegrafu arba per radiją, kaip klostosi reikalai.

GORDOVAS. Ką tik gavome pranešimą iš Kolpakčio, kad prieš tankai (iki 50 vienetų) Kalmykų ir Mainolino kryptimi ir per Kopanjės tarybinį ūkį juda Pervomajaus tarybinio ūkio kryptimi. Padėtį patikslinsime, apie prasiveržusio priešininko sunaikinimą pranešime. Viskas.

STALINAS. O ką, argi jūs neturite tankų dešiniajame flange? Ką veikia mūsų aviacija? Gėda trauktis nuo 50 nenaudėlių vokiečių tankų, turint fronte apie 900 tankų. Viskas.

GORDOVAS. Viskas aišku, imsime priemonių likviduoti prasiveržusią priešininko tankų grupuotę.

STALINAS. Viso gero, linkiu sėkmės.

GORDOVAS. Viso gero, ačiū, iki pasimatymo. Gordovas, Chruščiovas, Bodinas. Viskas.

STALINAS. Ar draugas Gordovas vis dar ten?

STALINGRADAS. Ne, jau išėjęs.

STALINAS. Perduokite Gordovui štai ką: turėkite galvoje, kad Kolpakčis yra labai nervingas ir jautrus žmogus, gerai būtų nusiųsti pas Kolpakčį ką nors stipresnį – palaikyti dvasią. O dar geriau būtų, jei pats Gordovas nuvyktų pas jį. Tučtuojau įteikite šią žinutę Gordovui.

(GORDOVAS) Gordovas prie aparato. Taip, žinutę gavau visą. Viskas aišku¹².

Stalinas vos ne maldauja savo generolų nesitraukti ir prašo padėti perdėm jautriam generolui Kolpakčiui¹³. Praėjus šešioms dienoms po šių „įtikinėjimų“ jis pasirašo garsųjį įsakymą Nr. 227.

¹²Василевский А. М. Дело всей жизни. Т. 1. – М.: ИИПИ, 1988. В. 256.

¹³ O kas nutiko šiam „jautriam“ generolui, linkusiam į paniką? Ir linkusiam taip stipriai, kad apie sužinojo pats Stalinas? Sušaudė kaip bailį ir liaudies priešą? Ne. Nors vokiečiams prie Stalingrado vis dėlto pavyko pralaužti

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

Kitą dieną po ką tik minėto pokalbio su Gordovu, 1942 metų liepos 24 dieną Vyriausiojo kariuomenės vado Būstinė paskelbia direktyvą: „Mūsų patirtis rodo, kad vadovavimas kariuomenei pas mus lieka neleistinai žemo lygio... Kariuomenei vadovaujama tol, kol yra ryšys laidais, bet vos tik ryšys laidais nutrūksta, vadovavimas iškart suyra. Radijo ryšio priemonėmis kaip ir iki šiol naudojamosi nenoriai, per prievartą, radijo stotimis nesirūpinama, jos laikomos toli nuo vadovavimo punktų, o kartais net ir antruosiuose štabų ešelonuose. Radistų parengimui skiriamas nepakankamas dėmesys, mūsų radistai didžia dalimi dirba lėtai ir radijo ryšio techniką pažįsta silpnai“¹⁴.

O toliau rusų armijos Vyriausiasis vadas įsako... *naudotis radijo ryšiu. Susimąstykite: Stalinas moko kariškius, kad reikia naudotis radijo stotimis, kurias jie turi, bet kurios naudojamos su prastovomis!* Ir gerai pažinodamas savo generolus bei pulkininkus, tokius elementarius reikalavimus įformina ĮSAKYMU! Būstinės direktyva, kurią privalu vykdyti! Ką tai mums sako? Ogi tai, kad 1942 metų vasara mūsų armijai dar labai toli iki tobulumo. Ir naudojimasis radijo ryšiu jai taps norma ne nepaisant Stalino, o Stalino dėka.

O štai dar vienas pasipiktinimą keliantis mūsų armijos žemos kovinės parengties pavyzdys. Ir dar vienas pavyzdys, kaip šie trūkumai buvo suvokiami ir problemos sprendžiamos pačiais sparčiausiais tempais ne nepaisant Stalino, o Stalino dėka. 1942 metų rugsėjo pradžioje Vyriausiojo vado Būstinės atstovas armijos generolas Žukovas, VKP(b) CK sekretorius Malenkovas ir Raudonosios armijos Karinių oro pajėgų vadas pateikė Vyriausiajam vadui Stalinui pažymą.

Pastarąsias šešias septynias dienas stebėjome mūsų naikintuvų veiksmus. Remdamiesi gausiais faktais priėjome išvados, kad mūsų naikintuvų aviacija dirba labai blogai. Net ir tais atvejais, kai mūsų naikintuvų yra kelis kartus daugiau negu priešininkų, jie su pastaraisiais į mūsų nestoja. Tais atvejais, kai mūsų naikintuvai vykdo užduotį dengti smogiamuosius lėktuvus (*tai lėktuvai, skirti antžeminiams taikiniams iš nedidelio aukščio atakuoti – Vert. pastaba*), jie taip pat nestoja į mūsų su priešininko naikintuvais, ir šie ramiausiai atakuoja mūsų bombonešius, numušinėja juos, o mūsų naikintuvai skraido nuošalyje, dažnai tiesiog grįžta į savo aerodromus. Tai, ką dėstome šioje

jo armijos gynybines linijas, ir už tai generolas neteko pareigų ir buvo atšauktas iš fronto. Po to kovojo per visą karą. TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1945 metų balandžio 6 dienos įsaku generolui pulkininkui Vladimirui Jakovlevičiui Kolpakčiui suteiktas Tarybų Sąjungos didvyrio vardas ir įteikta „Aukso žvaigždė“ bei Lenino ordinas.

¹⁴ Сталинград. Цена победы. – М.: АСТ, 2005. С. 138.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

pažymoje, deja, yra ne pavieniai faktai. Tokią gėdingą naikintuvų elgseną mūsų kariai mato kiekvieną dieną. Asmeniškai mes matėme ne mažiau kaip dešimt tokių atvejų. Neteko stebėti nė vieno epizodo, kai naikintuvų pilotai būtų elgęsi tinkamai...¹⁵

Stalinas reaguoja nedelsdamas. 1942 metų rugsėjo 9 dieną pasirodo įsakymas „Dėl naikintuvų kovinio skrydžio sąvokos nustatymo“ (Nr. 0685), kuriame Vyriausiajam karinių pajėgų vadui tenka... mokyti naikintuvų lakūnus nepalikti bombonešių ir smogiamųjų lėktuvų likimo valiai! Ir aiškinti, kad su vokiečių lėktuvais reikia kovoti! Sunku apie tai skaityti, sunku įsivaizduoti, bet antraisiais karo metais net elementariausius dalykus tekdavo aiškinti Gynybos liaudies komisaro J. V. Stalino ĮSAKYMO forma!

1. Naikintuvų koviniu skrydžiu laikyti tik tokį skrydį, kurio metu naikintuvai susitinka ore su priešininku ir stoja į oro mūšį su juo, o kai naikintuvai atlieka užduotį dengti bombonešius ir smogiamuosius lėktuvus, koviniu skrydžiu laikyti tik tokį skrydį, kurio metu smogiamieji lėktuvai ir bombonešiai vykdydami savo kovines užduotis, nepatyrė nuostolių dėl priešų naikintuvų atakų. (...)

3. Nuo šiol vykdyti išmokas už kovinius skrydžius ir teikti Vyriausybės apdovanojimams griežtai vadovaujantis šio įsakymo 1 ir 2 punktais.

Naikintuvų lakūnus, vengiančius stoti į oro mūšį su priešininku, teisti ir pervesti į baudžiamuosius dalinius pėstininkais.

5. Įsakymą paskelbti visiems naikintuvų lakūnams pasirašytinai...¹⁶

Ir vėl tas pats 1942 metų rugsėjis. Ir dar vienas nusistebėjimą keliantis faktas. Jį mes sužinome iš vieno įžymiausių TSRS tankistų, Tarybų Sąjungos Didvyrio, šarvuočių-tankų kariuomenės maršalo Michailo Jefimovičiaus Katukovo pasakojimo. Būtent Stalinas mokė tankų vadus... šaudyti iš važiuojančių kovinių mašinų. Ir tai vyko ne karo pradžioje, o praėjus daugiau negu metams nuo jo pradžios – Katukovą iškvietė pas Staliną 1942 metų rugsėjo 17 dieną. Apskritai bendraudamas su dalinių vadais Stalinas imdavo geriau suprasti armijos poreikius. Pavyzdžiui, po pokalbio su Katukovu pasikeitė apdovanojimų Raudonojoje armijoje tvarka. Ir tankų armijos vado žodžiai buvo viena iš priežasčių, lėmusių tokį sprendimą.¹⁷

¹⁵ Ten pat, C. 158–159.

¹⁶ Ten pat, C. 161.

¹⁷ „O dalykas toks: apdovanojimus skirdavo tik TSRS Aukščiausiosios tarybos prezidiumo įsakais. Kol per visas fronto instancijas būdavo persiunčiami teikimai apdovanojimams, kol jie pasiekdavo Maskvą, o po to patekdavo

Nilolaj Starikov

Stalin. Prisimename kartu

– Pagalvosim, – tarė Josifas Visarionovičius ir vėl grįžo prie mūšių, tankų mūšių temos. Paklausė:
Ar tankistai šaudo nenustoję važiuoti?

Atsakiau, kad ne, nešaudo.

– Kodėl? – Vyriausiasis įdėmiai pažiūrėjo į mane.

– Važiuojant šūviai ne tokie taiklūs, o ir sviedinių gaila, – atsakiau aš. – Juk mūsų paraiškos sviediniams vykdomos ne visiškai.

Stalinas stabtelėjo, pažvelgė man tiesiai į akis ir prabilo labai aiškiai, pauzėmis išskirdamas kiekvieną žodį:

– Drauge Katukovai, sakykite prašau, ar reikia atakuojant šaudyti į priešo baterijas? Reikia. Ir kas pirmiausia turi šaudyti? Aišku, tankistai, kuriems priešo pabūklai trukdo veržtis į priekį. Tegu jūsų sviediniai nepataiko tiesiai į priešo pabūklus, tegu jie sprogsta netoliese. Kaip tokiomis sąlygomis šaudys vokiečiai?

– Žinoma, priešininko šūvių taiklumas sumažės.

– Kaip tik to mums ir reikia, – patvirtino Stalinas. – Šaudykite nesustodami, šaudmenų duosime, dabar turėsite sviedinių.¹⁸

1942 metų gruodis. Prie Stalingrado aktyviai likviduojama apsupta feldmaršalo Pauliaus armija. Aktyviai, bet lėtai. Ir priežastis ne tik įnirtingas vokiečių priešinimasis, bet ir tiesioginės tarybinių vadų klaidos. Apie tai kalbama Stalino telegramoje, nusiustoje būsimam maršalui Vasilevskiui.

Draugui Michailovui. Jūsų uždavinys – pasiekti, kad Ivanovo ir Doncovo¹⁹ veiksmai taptų vieningi. Kol kas, deja, Jums labiau sekasi išskaidyti, o ne sujungti. Nepaisant Jūsų įsakymo, 2 ir 3 dieną puolė Ivanovas, o Doncovas nebuvo pasirengęs pulti. Priešininkui sudaryta manevro galimybė. 4 dieną puls Doncovas, o Ivanovas nebus pasirengęs pulti. Priešininkas vėl gauna manevro galimybę. Prašau Jūsų neleisti, kad ateityje tokios klaidos kartotųsi. Prieš įsakant Ivanovui ir Doncovui pulti vienu metu, reikia patikrinti, ar jie gali pulti. 1942.12.04, 7 val. 06 min. Vasiljevas.^{20, 21}

į įsaką, praeidavo labai daug laiko,, – rašo savo knygoje Katukovas. Jis ir paprašė Stalino, kad teisė apdovanoti būtų suteikta patiems koviniams junginiams. Taip ir buvo padaryta.

¹⁸ Катукков М. Е. На острие главного удара. – М.: Алгоритм, 2002. С. 2008-2009.

¹⁹ Т. у. Gremenkos ir Rokosovskio

²⁰ „Vasiljevo“ pavardė buvo Stalino slapyvardis, o „Michailovas“ – Vasilevskio.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

Stalinas aiškina ne bet kam, o Vasilevskiui, savo Generalinio štabo viršininkui tai, ką privalo žinoti kiekvienas kursantas. Pulti reikia visiems vienu metu, nesuteikiant priešininkui galimybės gintis nuo pavienių atakų. Tai ar nepaisant Stalino, ar dėka Stalino pavyko sutriuškinti fašistus prie Stalingrado? Reikia pripažinti mūsų generolų ir maršalų nuopelnus – daugelis jų parašė sąžiningus memuarus. Pasakojo tiesa net ir tuo metu, kai Nikita Chruščiovas reikalavo iš jų visai kitų dalykų²². Štai keletas žymių tarybinių karvedžių pasisakymų apie Staliną²³.

„Ypatingasis įgaliotasis pasiuntinys Semionovas man pasakojo, kad vieno gausaus susirinkimo Kremliuje metu Chruščiovas pareiškė: „Čia yra Generalinio štabo viršininkas Sokolovskis, jis patvirtins, kad Stalinas neišmanė karo reikalų. Ar aš sakau teisybę?“ „Tikrai ne, Nikita Sergejevičiaus“, atsakė Tarybų Sąjungos maršalas V. Sokolovskis“²⁴.

„Kai kuriose knygose kartojama versija, esą karinėms operacijoms Stalinas vadovavo „pagal gaublį“. Man neteko skaityti nieko, kas būtų labiau absurdiška už tai. Net spręsdamas strateginius karinius klausimus Stalinas niekada nesirėmė nuorodomis „pagal gaublį“. Dar juokingiau taikyti šią versiją kalbant apie taktinius dalykus, o jie jį taip pat domino, ir nemažai domino“, – rašė savo memuaruose maršalas Mereckovas²⁵. Jo žodžiai skamba ypač svariai. Todėl, kad antrąją karo dieną, 1941 m. birželio 23 dieną jis buvo paskirtas Vyriausiojo kariuomenės vado būstinės nuolatinio patarėju ir išskrido į Maskvą. Vos spėjęs ateiti į savo kabinetą, birželio 24 dienos vakare, 19.45 val. jis telefono skambučiu buvo iškvieistas į Kremlį pas Staliną. Priimamajame jis buvo suimtas, o paleistas tik 1941 metų rugsėjo mėnesį. O suimtą Mereckovą mušė...²⁶

²¹ Василевский А. М. Дело всей жизни. Т. 1. – М.: ИПЛ, 1988. В. 262.

²² Apie Chruščiovo neapykantos Stalinui priežastis pakalbėsime kitame skyriuje.

²³ Maršalo Žukovo pasisakymų čia nepateikiu sąmoningai. Kodėl? Tai jūs, gerbiamieji skaitytojai, suprasite po kelių skyrių.

²⁴ Чувев Ф. Сто сорок бесед с Молотовым. – М.: Терра, 1991. С. 150

²⁵ Мерецков К. На службе народу. – М.: АСТ, 2003. С. 391-392.

²⁶ NKVD tardytojas Levas Švaremanas, kurį nuteisė 1955 metais, per tardymus papasakojo, kad, siekdami išgauti parodymus, Mereckovą daužė guminėmis lazdomis. Kodėl? Todėl, kad byloje buvo keturiasdešimties (!) liudininkų parodymai, jie visi tvirtino esą Mereckovas dalyvavo Tuchačevskio suokalbyje. Organai bandė aptikti ir išnaikinti kariškių suokalbio metastazes, paimiti tuos, kurių neišaiškino 1938 metais, kai buvo išpainiojamos suokalbio gijos. Būtent todėl kariškių suėmimai prasidėjo iškart po birželio 22 dienos. O reikalas tas, kad

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

„Kai Chruščiovas paprašė Rokosovskio parašyti kokią nors šlykštybę apie Staliną, tas atsakė: „Draugas Stalinas man yra šventasis“. Kitą dieną Konstantinas Konstantinovičius ateina į darbą, o jo kabinete, jo kresle jau sėdi Moskalenka ir paduoda jam sprendimą dėl atleidimo iš pareigų“²⁷.

„Gerus santykius su N. S. Chruščiovu turėjau ir pirmaisiais pokario metais. Bet jie staiga pasikeitė, kai aš nepritariau jo pasisakymams dėl to, kad Stalinas neišmanė operatyvinių strateginių reikalų ir nekvalifikuotai vadovavo kariuomenei kaip Vyriausiasis vadas. Iki šiol negaliu suprasti, kaip jis galėjo taip tvirtinti. Būdamas partijos CK Politinio biuro ir kelių frontų karo tarybos nariu N. S. Chruščiovas negalėjo nežinoti, kokį didelį autoritetą vadovaujant karo veiksmams turėjo Būstinė ir Stalinas. Jis taip pat negalėjo nežinoti, kad frontų ir armijų vadai didžiai gerbė Būstinę ir Staliną, vertino juos už išskirtinę kompetenciją vadovaujant karo veiksmams“, – savo memuaruose rašo maršalas Vasilevskis²⁸. Kitoje knygos vietoje jis pripažįsta dar įdomesnę dalyką: „Ne pro šalį dar kartą pabrėžti, kad Vyriausiojo kariuomenės vado Būstinė ne tik padėjo frontams, bet neretai mokė meno nugalėti. Tai gali patvirtinti daugelyje knygos skyrių pateikti archyviniai dokumentai“²⁹.

Štai dokumento, apie kurį kalbėjo Vasilevskis ir kuris buvo išsiųstas frontų vadams ruošiantis Stalingrado kontrpuolimui, fragmentas: „Vykdant puolamąsias operacijas frontų ir armijų vadai kai kada žiūri į jiems nurodytas skiriamąsias linijas kaip į tvorą ar užtvarą, kurio negalima peržengti, nors to reikalautų interesai ir operacijos metu besikeičiančios aplinkybės. Todėl puldamos mūsų armijos eina pirmyn tiesiu taikymu, ribojamos skiriamųjų linijų ir nekreipdamos dėmesio į savo kaimynus, neatlikdamos manevrų, kuriuos diktuoja situacija,

pirmosios karo dienos, Raudonosios armijos sutriuškinimas Baltarusijoje, kur vadovavo generolas Pavlovas, praėjo tarsi pagal scenarijų. Tą scenarijų, būdamas suimtas, vadinamajame „Pralaimėjimo plane“ išdėstė pats Tuchačevskis. Jis ir jo parankiniai rengėsi pakišti armiją prieš sutriuškinimui tuo atveju, jei kiltų karas su Vokietija. Tuchačevskis buvo sudaręs susitarimus būtent su vokiečių Generaliniu štabu. Ir kai karas prasidėjo pagal Tuchačevskio scenarijų, NKVD ėmė veikti greitai ir ryžtingai. Kaip matome, būta ir klaidų. Dėl jų buvo aiškinamasi – primuštas Mereckovas išėjo iš kalėjimo, jam leista vadovauti daliniams ir kariauti Suomijos fronte. Ir štai kas svarbu – jis nesijaučia nuskriaustas Stalino. Jo memuaruose nėra nė vieno blogo žodžio Vyriausiojo karo vado adresu.

²⁷ Чуев Ф. Сто сорок бесед с Молотовым. – М.: Терра, 1991. С. 227.

²⁸ Василевский А. М. Дело всей жизни. Т. 1. – М.: ИПЛ, 1988. В. 267 – 268.

²⁹ Ten pat, p. 269.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu
nepadėdamos viena kitai ir taip palengvindamos manevro galimybę priešininkui, o tai leidžia jam
mušti mūsų atskirus dalinius³⁰.

Štai taip – „žiūri į jiems nurodytas skiriamąsias linijas kaip į tvorą ar užtvarą, kurio
negalima peržengti“. Priminsiu – tai 1942 metų rudenį. Atrodytų, kariauta jau daugiau kaip metai,
laikas būtų ir proto įgauti. Bet ne – Būstinė vėl kantriai moko generolus gana paprastų dalykų.

Štai dar vienas gana iškalbingas epizodas iš to paties periodo – vokiečių grupuotės
likvidavimas prie Stalingrado. Savo memuaruose jį aprašė nuostabus aviacijos konstruktorius
Aleksandras Jakovlevas.

1942 metų gruodžio pabaigoje mudu su Liaudies komisaru sėdėjome jo kabinete, tvarkėme
reikalus. Skambina Stalinas:

– Mūsų tankų daliniai prasiveržė ties Tacino stotimi, užėmė aerodromą, kuriame stovi 300 vokiečių
lėktuvų. Šiems daliniams negalima ilgiau būti toje pačioje vietoje, jiems reikia užimti kitas
pozicijas, todėl būtina per trumpiausią laiką išvesti iš rikiuotės visus ten stovinčius lėktuvus.
Patarkite, koku būdu išvesti iš rikiuotės prieš lėktuvus, kad jų vėliau negalėtų pataisyti. Turėkite
galvoje, kad ten nėra aviacijos specialistų, vien tik tankistai.

Šachurinas tarė:

– Tuoj pasitarsim ir pranešim.

Ėmėme sukti galvas, ką ir kaip padaryti. Apsvarstėme įvairiausius būdus: sudaužyti variklių
karterius, pradurti padangas, padegti lėktuvus. Pagalvoję nusprendėme, kad neišmanančiam
aviacijos ne taip paprasta padegti lėktuvą žiemos naktį: reikia žinoti, kur prieiti, kur atsukti kuro
kranelį, kaip išleisti benzina, kad galėtum padegti jį. Tas pats ir su karteriu: reikia nuimti variklio
dangtį ir žinoti, kurioje vietoje daužyti. Galiausiai priėjome išvados, kad pats patikimiausias būdas
– tankų vikšrais sutraiškyti lėktuvų uodegas. Suniokoti, sumaigyti uodegas – štai ir viskas. Tokių
lėktuvų greitai nesuremontuosi³¹.

Kaip matote, į Staliną būdavo kreipiamasi net tokiais klausimais, kaip išvesti iš rikiuotės
tris šimtus prieš lėktuvų.

1943 metai. Hitleris bando pakeisti karo eigą ir pradeda puolimą ties Kursku. O ką į tai
Stalinas?

³⁰ Архив МО СССР, ф. 206, оп. 294, д. 1, л. 200.

³¹ Яковлев А. С. Цель жизни. – М.: Изд-во политической литературы, 1987. С. 264.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

Vyriausiasis kariuomenės vadas labai įdėmiai sekė visus įvykius frontuose, greitai reaguodavo į visus pokyčius ir tvirtai laikė vadovavimo kariuomenei vadžias savo rankose. Rugsėjo 22-osios naktį A. I. Antonovas supažindino mane su direktyva, kuri buvo išsiųsta Voronežo fronto vadui N. F. Vatutinui: „pastarųjų dienų įvykiai rodo, kad Jūs nieko nepasimokėte iš ankstesnės patirties ir toliau kartojate senas klaidas; tiek planuodamas, tiek atlikdamas karinius veiksmus. Siekis pulti visomis kryptimis ir užimti kuo daugiau teritorijos, nepasirūpinant įtvirtinti sėkmę, apsaugoti puolančių grupuočių flangų saugumo – tai puolimas bet kokia kaina. Toks puolimas reiškia jėgų ir resursų skaidymą, jis sudaro galimybes priešui smogti toli prasiveržusiems daliniams į flangus ir į užnugarį, dorotis su jais pavieniui. Esu priverstas dar kartą priminti Jums nepageidaujamas klaidas, kurios kartojasi Jums vykdant karines operacijas... J. Stalinas“³².

Stalinas ne tik įdėmiai sekė įvykius fronte ir mokė savo generolus. Jis buvo pasirengęs greitai priimti sprendimus, pasitaręs su tais, kas buvo pačiame kovos sūkuryje. Štai kaip kartą jau minėtas tankistų generolas Michailas Katukovas aprašo vieną tokį svarbaus sprendimo priėmimą. Dalyko esmė tokia– naujais vokiečių tankai „tigrai“ ir „panteros“, einantys vokiečių atakos smaigalyje, pranoksta mūsų T-34. Atvirame mūšyje mūsų tankų nuostoliai milžiniški, ir šiuo momentu Katukovas gauna įsakymą pradėti ataką – pradėti pasitiktinį tankų mūšį. Tai gali baigtis katastrofa³³.

³² Василевский А. М. Дело всей жизни. Т. 1. – М.: ИПЛ, 1988. С. 256.

³³ Štai kaip šią situaciją aprašo generolas Katukovas, kuriam raportuoja būsimasis Tarybų Sąjungos didvyris tankistas Burda. „Na, pasakok iš eilės.

Burda aplaižė išdžiuvusias lūpas, paprašė leidimo užsirūkyti. Giliai įtraukęs, pradėjo:

– Drauge vade, nuostoliai...

– Kare be nuostolių...

–Ne, tokių dar nebuvo...

Keista buvo girdėti visa tai iš tokio vado, kaip Burda.

– Ir kokie tie nuostoliai, – tuoj pat įsiterpė Šalinas. – Norėtusi išgirsti skaičius.

– Apie skaičius vėliau, – mostelėjau ranka. – Pasakok, Aleksandrai Fedorovičiaui.

Ir Burda ėmė pasakoti. Jų dalinio atkarpoje priešas atakavo be perstojo. Į priekį veržėsi po penkiasdešimt – šimtą tankų. Priekyje „tigrai“, „panteros“.

– O su jais sunku, drauge vade. Pataikai į juos, o sviediniai rikošetu atšoka.

– Na, o kokie mūsų rezultatai?

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

„Vos spėjau peržengti trobos slenkstį, kai ryšio vadas kažkoku ypatingai reikšmingu tonu pranešė:

– Iš Būstinės... Draugas Stalinas.

Susijaudinęs paėmiau ragelį.

– Sveiki, Katukovai, – pasigirdo gerai pažįstamas balsas. – Raportuokite, kokia padėtis!

Aš papasakojau Vyriausiajam vadui tai, ką mūšio lauke mačiau savo akimis.

– Mano manymu, – tariau, – mes paskubėjome su kontrpuolimu. Priešas turi daug neišnaudotų rezervų, taip pat ir tankų.

– Ką Jūs siūlote?

– Kol kas tikslingiau būtų naudoti tankus šaudant iš vietos, įkasus tankus į žemę arba tykant pasaloje. Tada galėtume prisileisti priešo mašinas per trijų – keturių šimtų metrų atstumą ir naikinti jas kaktomuša.

Kurį laiką Stalinas tylėjo.

– Gerai, – galiausiai ištarė. – Jūs kontrpuolimo nevykdysite. Apie tai Jums praneš Vatutinas.

Netrukus fronto vadas paskambino man ir pranešė, kad kontrpuolimas atšaukiamas. Aš anaipol netvirtinu, kad būtent mano nuomonė lėmė įsakymo atšaukimą. Greičiausiai ji tiesiog sutapo su Būstinės atstovo ir fronto vadovybės nuomone³⁴.

O štai kaip Stalinas 1944 metų sausį stebėjo Krymo išvadavimo operaciją, kuriai vadovavo tas pats Vasilevskis. Šis epizodas ypatingas tuo, kad čia mes matome, kaip Stalinas reikalaudavo iš savo pavaldinių „taupyti“ karių gyvybes ir vengti nereikalingų nuostolių. *Stalinas niekada*

– Nuostoliai... Siaubingi nuostoliai, drauge vade. ... Šešiasdešimt procentų brigados“ (Катуков М. Е. На острие главного удара. – М.: Алгоритм, 2002. С. 263-264).

³⁴ Катуков М. Е. На острие главного удара. – М.: Алгоритм, 2002. С. 300-301.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu
nereikalavo aklai šturmuoti, pulti nepaisant kulkosvaidžių ugnies, arba atakuoti be artilerijos palaikymo, ir jis visada griežtai bardavo už tokį savo kareivių kraujo liejimą.

Šįkart pylos gavo Petrovas ir Vorosiļovas.

Iš Primorjės armijos veiksmų matyt, kad armija pirmiausia siekia užimti Kerčės miestą naudodama sunkiųjų gatvės mūšių taktiką. Dėl mūšių miesto gatvėse patiriama daug gyvosios jėgos nuostolių, dėl to sunkiau panaudoti armijos dispozicijoje esančias pastiprinimo priemones – artileriją, tankus, aviaciją. Vyriausiojo armijos vado Būstinė atkreipia dėmesį į tai, kad Primorjės armija esmingai skiriasi nuo priešo: Primorjės armija turi ženklų persvarą pagal karių skaičių, pagal artileriją, tankus, aviaciją. Įsivėlusį į gatvės mūšius mieste, armija praranda savo pranašumus, nes priešininkas įsitvirtino, ir reikia kovoti dėl kiekvienos gatvės, dėl kiekvieno namo, o efektyviai panaudoti visų turimų kovos priemonių neįmanoma. Tokią armijos vadovybės taktiką Būstinė laiko iš esmės neteisinga, naudinga priešui ir visiškai nenaudinga mums³⁵.

O toliau – įsakymas perkelti kovos veiksmus iš gatvių į mūšio lauką. Mieste vykdyti tik pagalbinio pobūdžio kovos veiksmus. Taigi rusų karių nuostoliai mažėjo Stalino dėka ar prieš Stalino valią?

Kai skaitai 1944-1945 metų Būstinės direktyvas, į akis krinta stebėtinai kontrastas, lyginant su karo pradžios dokumentais. Jau nieko nereikia mokyti, kaip naudotis radijo ryšiu, taip pat aiškinti naikintuvų lakūnams, kad būtina naikinti priešo lėktuvus. Bet dėl to vadovauti karo veiksmams ne lengviau. Tiesiog Stalinas ir Būstinė užsiiminėja grynai kariniais, o ne organizaciniais ir ne auklėjimo klausimais.

Fronto dalinių persigrupavimas ir veiksmai yra be galo lėti: ne viena kryptimi nesukurtos smogiamosios grupuotės triuškinėti vokiečių kariuomenę, kuri kai kuriose fronto atkarpose pradėjo trauktis. Kandalakšos ir Kestengos kryptimis mūsų kariuomenė įsivėlė į frontinius mūšius su priešo priedangos daliniais ir leidžia jam trauktis pagal planą, užuot atkirtę atsitraukimo kelius ir sutriuškinę jį...³⁶

Dėl to, kad Jūs išvedėte į armijų ir fronto rezervą daugiau kaip pusę turimų šaulių divizijų, darosi neaišku, kaip Jūs įsivaizduojate Būstinėje patvirtintos operacijos vykdymą. Juk dar neatitraukus šių

³⁵ Архив МО СССР, ф. 132-А, оп. 2642, д. 36, л. 25-26.

³⁶ Директивное письмо командующему Карельским фронтом от 10 сентября 1944 года; Архив МО СССР, ф. 48-А, оп.1795,д.14, л. 216.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

divizijų iš pirmųjų fronto linijų Jums iškelta užduotis nebuvo įvykdyta. Prašau skubiai pranešti, kaip planuojate įvykdyti užduotį dabartinėmis sąlygomis³⁷.

Ir kokių tik klausimų neteko spręsti Stalinui karo laikotarpiu! Bet juk dabar mes kalbame tik apie karinius klausimus. O juk jis dar vadovavo ir partijai, ir valstybei. Vadovavo TSRS užsienio politikai ir slaptosiomis tarnybomis. Ir visame šiame kūryje ne tik rasdavo laiko susigaudyti, bet ir realiai vadovauti karo veiksmams. O juk be viso šito Stalinas dar vadovavo partizaniniam judėjimui! Kad tai nebuvo paprastas formalumas, rašo savo atsiminimuose žymus partizanų vadas Kovpakas. Stalinas ne tik skiria laiko bendrauti su partizanais – ir ne tai yra didžiausią nuostabą keliantis dalykas. Kovos su fašistais prieš užnugaryje didvyrius specialiai atgabeno į Maskvą, į pasitarimą. Nuostabą kelia tai, kad Stalinas skiria laiko bendrauti su jais neskubėdamas, įdėmiai įsiklausydamas. Tai, kad jis ir per šį susitikimą sufleruos kai kuriuos sprendimus, nukreips ir mokys, jums, gerbiamieji skaitytojai, tikriausiai jau nekelia nuostabos.

Stalinas stovėjo vidury kambario, apsirengęs eilute, visiems pažįstamą iš portretų. Šalia stovėjo Vorosilovas maršalo uniforma.

– Tai štai koks jis, Kovpakas, – tarė draugas Vorosilovas.

Stalinas nusišypsojo. Jis paspaudė man ranką, pasisveikino su visais ir pakvietė sėstis. Aš maniau, kad priėmimas bus labai trumpas – juk dabar toks sunkus laikas. Bet Stalinas neskubėjo pradėti dalykinio pokalbio, jis klausinėjo apie mūsų šeimas, ar palaikome su jomis ryšį, ir jei palaikome, tai kaip. Kartais jam tekdavo nutraukti pokalbį, pakalbėti telefonu. Grįžęs prie stalo, Stalinas pakartodavo klausimą. Jis kreipdavosi tai į vieną, tai į kitą³⁸.

Bet štai susijaudinę partizanai nusiramino – juk juos priima valstybės vadovas. Dabar Stalinas prabilo apie partizanų reikalus.

Draugas Stalinas klausimų man uždavė daug... Į Stalino klausimą, kaip mes apsiginklavę, apsirengę, iš kokių šaltinių papildome ginkluotę ir šaudmenis, aš atsakiau:

– Vienintelis šaltinis, drauge Stalinai, – prieš šąskaita, trofėjai.

– Niekis, – tarė Stalinas, – dabar mes padėsime savais ginklais.

Atsakinėjant į Stalino klausimus, man staiga pasirodė, kad tai, apie ką aš kalbu, jam gerai žinoma, kad jis klausinėja mane ne dėl to, kad gautų iš manęs kažkokių duomenų, – jų jam ir be to pakako,

³⁷ Командующему 4-м Украинским фронтом от 11 ноября 1944 года; Архив МО СССР, ф.132-А, оп. 2642, д. 37, л. 107-108.

³⁸ *Ковпак С. А.* От Путивля до Карпат. – М.: Воениздат НКО СССР, 1945. С. 81.

Nilolaj Starikov

Stalin. Prisimename kartu

– o kad pastūmėtų mane prie kažkokios minties, kad padėtų man pačiam kažką išsiaiškinti. Tik vėliau aš supratau, prie kokių išvadų jis visą laiką nepastebimai kreipė mane, o kai supratau, nustebau, kaip visa tai paprasta, aišku. Kai aš atsakiau į keletą klausimų, Stalinas paklausė, kodėl mūsų dalinys tapo atliekančiu reidus. Aš papasakojau, kokią naudą teikia manevriniai veiksmai, jų naudą mes patyrėme kovodami Sumos srityje.

Išklausęs Stalinas uždavė man netikėtą klausimą: jei visa tai tiesa, jei reidai pasiteisino, tai ar mes negalėtume atlikti reido į dešinįjį Dnepro krantą. Reikalas labai rimtas, iš karto atsakyti negalėjau.

– Pagalvokite, – tarė Stalinas ir kažko paklausė kito partizano³⁹.

O reikalo esmė tokia: Būstinei reikėjo pradėti partizaninius veiksmus dešiniakrantėje Ukrainoje. Karinė situacija to reikalauja. O mūsų partizanai šioje teritorijoje operacijų neatlieka. Juk galima buvo tiesiog įsakyti, bet Stalinas veikia kitaip. Daug subtiliau.

Iki tol mes niekada nekalbėdavome apie išėjimą į Ukrainą dešinėje Dnepro pusėje. Mes nedrįsime net svajoti apie tai... Iš pradžių mes neišėdavome už rajonų ribų, vėliau darėme reidus po visą šiaurinę Sumų srities dalį, o dabar jau išėdavome ir už Sumų srities ribų. Taip kad draugo Stalino pasiūlymas ne toks jau ir netikėtas. Tiesiog iš mūsų patirties jis padarė išvadas, kurių mes patys nesugebėjome padaryti, ir nukreipia mus ten, kur dabar, matyt, labiausiai reikia... Stalinas, tuo metu kalbėdamas su kitu, lyg tarp kitko žvilgtelėjo į mane ir tikriausiai iš karto, pagal mano miną, suprato, kad aš jau pasirengęs atsakyti ir laikiu, kada jis kreipsis į mane. Mane be galo nustebino, kai jis, staiga pasisukęs į mane, tarė:

– Prašau, aš klausau Jūsų, drauge Kovpakai.

– Aš manau, drauge Stalintai, – pasakiau aš, – kad mes galime išeiti į dešinįjį Dnepro krantą.

– O ko jums reikėtų, kad galėtumėte tai padaryti? – paklausė Stalinas.

Aš atsakiau, kad labiausiai mums reikia patrankų, automatų, prieštankinių ginklų.

– Viską turėsite, – pasakė Stalinas ir įsakė man tuoj pat pateikti paraišką viskam, ko reikia reidui į dešinįjį krantę Ukrainą⁴⁰.

Surašius paraišką, Kovpaką, kaip sako jis pats, „apėmė siaubas“. Partizanai viską skaičiavo lėktuvų reisų skaičiais. Kiek lėktuvų turi atskristi, kad atskraidintų visą reikiamą krovinį. Norint

³⁹ Ten pat, p. 83.

⁴⁰ *Ковпак С. А.* От Путивля до Карпат. – М.: Воениздат НКО СССР, 1945. С. 83-84.

Nilolaj Starikov

Stalin. Prisimename kartu

viską atgabenti, susidaro milžiniškas skrydžių skaičius. Ir vėliau draugas Kovpakas savo paraišką sumažino, nusprendęs, kad dabar tiek prašyti nedera. Ką pasakytų vadovas, gana paviršutiniškai susipažinęs su klausimu? Kas nežino, kiek amunicijos, drabužių ir ginklų reikia didelio karinio junginio reidui? Tikriausiai sutiktų. Ir duotų tiek, kiek prašė Kovpakas. Juk jam geriau žinoti, kiek ir ko reikia jo partizanų daliniui. Bet Stalinas elgiasi kitaip.

Viskas įvyko visai kitaip. Pažvelgęs į popierių, kurį jam padaviau, Stalinas paklausė:

– Ar šito jums pakaks?

O kai aš prisipažinau, kad neišdrįsau prašyti daugiau, grąžino man popierių ir įsakė paraišką surašyti iš naujo.

– Mes galime duoti viską, ko reikia, – pareiškė jis.

Iš naujo sudarinėdamas paraišką, aš pagalvojau, kad būtų gerai gauti kariams aulinius batus, bet nusprendžiau, kad to jau per daug, ir vietoje aulinių paprašiau paprastų batų. Perskaitęs naująją paraišką Stalinas iškart išbraukė batus. Na štai, o aš dar ketinau prašyti aulinių! Bet man dar nespėjus iškeikti savęs, virš išbraukto žodžio „batai“ Stalino ranka buvo įrašyta „auliniai batai“. Su mumis draugas Stalinas kalbėjo taip, tarsi turėtų gausybę laiko, mūsų neskubino, leisdavo susikaupti, o viską sprendavo tuoj pat, mūsų akivaizdoje, neatidėliodamas nė minutei⁴¹.

Tai kaip – Stalino dėka ar nepaisant Stalino mes nugalėjome Didžiajame Tėvynės kare? Kai Chruščiovui prireikė išpurvinti Stalino vardą, tada ir imta išgalvoti nebūtus dalykus apie tai, kad Stalinas esą visiškai neišmanė karo klausimų. O kai frontininkai ir maršalai – nugalėtojai ėmė pamažu išmirti, tada šis melo masyvas užtvindė knygų puslapius ir kino filmų epizodus. Generolai ir maršalai juk nemeluotų. Kad ir Vasilevskis, daug ir teisingai pasakojantis apie Staliną savo memuaruose. O juk Stalinas buvo griežtas vadovas. Ir Vasilevskis nebuvo jo numylėtinis. Tvarkydamas reikalus Stalinas apskritai neturėjo numylėtinių. Buvo vienodai reiklus visiems.

Maršalui Vasilevskiiui. Rugsjūčio 17 d. Jau 3 val. 30 min., o Jūs dar nesiteikėte atsiųsti į Būstinę pranešimo apie rugsjūčio 16 d. operacijos rezultatus ir kaip Jūs vertinate situaciją. Aš jau seniai įpareigojau Jus – Būstinės įgaliotinį – baigiantis kiekvienai operacijos dienai siųsti į Būstinę specialius pranešimus. Beveik kiekvieną kartą Jūs užmiršdavote šią pareigą ir neatsiųsdavote į Būstinę pranešimų. Rugsjūčio 16 d. yra pirmoji svarbios operacijos pietvakarių fronte diena, o Jūs

⁴¹ ⁴¹ *Ковпак С. А. От Путивля до Карпат. – М.: Воениздат НКО СССР, 1945. С. 85.*

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

esate Būstinės įgaliotinis šiame fronte. Ir štai Jūs vėl teikėtės užmiršti savo pareigą Būstinei ir nesiunčiate Būstinei pranešimų. Paskutinį kartą įspėju Jūs, kad jei dar bent kartą užmiršite savo pareigą Būstinei, Jūs būsite nušalintas nuo Generalinio štabo viršininko pareigų ir atšauktas iš fronto... *J. Stalinas*⁴².

„Ši telegrama sukrėtė mane, – savo atsiminimuose rašo Vasilevskis. – Per visą tarnybos kariuomenėje laiką aš ne karto negavau savo adresu net ir menkiausios pastabos ar priekaišto. Šiuo atveju visa mano kaltė buvo ta, kad rugpjūčio 16 d., lankydamasis V. V. Glagolevo armijos daliniuose kaip Būstinės atstovas, aš iš tiesų keliomis valandomis pavėlavau išsiųsti eilinį pranešimą. Per visą bendro darbo su Stalinu laikotarpį, o ypač Didžiojo Tėvynės karo periodu, aš visą laiką jausdavau jo dėmesį, net pasakyčiau, perdėtą rūpinimąsi, kurio, kaip man atrodė, nebūdavau pelnęs. Tad kas atsitiko?“⁴³

Ir iš tiesų, kas gi atsitiko? Maršalas Vasilevskis savo memuaruose garbingai prisipažįsta, kad iš tikrųjų keletą kartų vėlai arba vėlokai nusiuntė ataskaitas Stalinui. Ir gaudavo pylos. Bet tą kartą, vykstant mūšiui prie Kursko, jis viską nusiuntė laiku. O čia štai tokia telegrama! Pasirodė, kad Vasilevskio pranešimą Generalinis štabas gavo ir vėliau pateikė Stalinui. Atsakingas už pavėlavimą buvo Generalinis štabas, bet Stalinas, nežinodamas, kad Vasilevskis pranešimą jau išsiuntė, griežtai išbarė tą, kuris, jo manymu, buvo kaltas. Bet net siųsdamas tokį piktą išbarimą Josifas Visarionovičius buvo delikatus. Generalinio štabo viršininkui Antonovui jis nurodė (beje, vietoje savęs į šį postą jį rekomendavo pats Vasilevskis) niekam nerodyti tos telegramos Vasilevskiui ir saugoti jos tekstą pas save...

Stalinas buvo vienodai reiklus visiems. Taip pat ir sau pačiam. Ir sąžiningasis Vasilevskis rašo savo memuaruose teisybę, o ne tai, ką norėjo išgirsti Chruščiovas⁴⁴.

Noriu papildomai tarti keletą žodžių apie Staliną kaip apie Vyriausiąjį karo vadą. Manau, kad mano tarnybinė padėtis karo metais, mano nuolatinis, vos ne kasdienis ryšys su Stalinu ir galiausiai mano dalyvavimas VKP (b) CK Politinio biuro ir Valstybinio gynybos komiteto posėdžiuose, kur buvo

⁴² Василевский А. М. Дело всей жизни. Т. 2. – М.: ИПЛ, 1988. С. 41.

⁴³ Василевский А. М. Дело всей жизни. Т. 2. – М.: ИПЛ, 1988. С. 41 – 42.

⁴⁴ Esu įsitikinęs, kad Chruščiovas tiesiogiai prisidėjęs prie Stalino nužudymo. Jei ir ne pats nuuodijo jį – kas yra labai įtikima – tai bent jau priklausė šio nusikaltimo organizatoriams.

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimename kartu

sprendžiami vieni ar kiti svarbiausieji ginkluotos kovos klausimai, duoda man teisę pasisakyti apie jį... Ar pasiteisino tai, kad Stalinas tapo Vyriausiosios karo vadovybės vadovu? Juk jis nebuvo profesionalus kariškis. Neabejotinai pasiteisino. Esu giliai įsitikinęs, kad J. V. Stalinas, ypač nuo antrosios Didžiojo tėvynės karo pusės, buvo stipriausia ir spalvingiausia strateginės vadovybės figūra. Jis sėkmingai vadovavo frontams, visoms karinėms šalies pastangoms vykdant partijos liniją ir sugebėjo daryti pastebimą įtaką šalių – karo sąjungininkių – politiniams ir kariniams veikėjams...⁴⁵

O pabaigai – epizodas, atspindintis mums situaciją, kai Stalinas nevadovavo karo veiksmams, bet nuo jo poelgių vis vien priklausė šalies likimas. Sferų, kurias kontroliavo Stalinas, buvo labai daug. O jei surašysime stulpeliu problemas ir klausimus, kuriuos karo metu sprendė Stalinas, tai jų kiekis negali nestebinti. Štai jie:

- ginkluotės ir amunicijos gamybos klausimai;
- maisto produktų ir aprangos klausimai;
- mobilizacijos ir papildymų į frontą tiekimo klausimai;
- vaistų ir įvairiausios medicininės įrangos gamybos klausimai;
- bendradarbiavimo su sąjungininkais klausimai;
- vyriausybės lygmens slaptosios operacijos ir žvalgybinė veikla.

Visu tuo rūpinosi Stalinas. Jo maršalai ir generolai privalėjo tik gerai kariauti. O TSRS vadovui karo veiksmai buvo tik vienas (galimas daiktas, pats svarbiausias), bet ne vienintelis rūpesčių ir problemų šaltinis.

Ir jis juk su viskuo susitvarkė. Ir sugebėjo padaryti taip, kad susitvarkytų ir kiti...

Bet gal „šturkštus soldafonas“, „kruvinasis diktatorius“ Stalinas mokėjo ir mėgo bendrauti tik su tais, kas „lieja kraują“? Tai yra tik su kariškiais?

O su to meto „kreatyviaja klase“ jis negalėjo palaikyti normalių santykių?

Pabandykime išsiaiškinti.

⁴⁵ Василевский А. М. Дело всей жизни. Т. 2. – М.: ИПЛ, 1988. С. 226 – 229..

Nilolaj Starikov
Stalin. Prisimenname kartu

Turinys

VIETOJE PRATARMĖS	7
I skyrius. KAIP STALINAS TRUKDĖ KARIAUTI MŪSŲ ARMIJAI	10
2 skyrius. STALINAS IR KULTŪROS VEIKĖJAI ...	34
3 skyrius. KOKS VADOVAS BUVO STALINAS ...	67
4 skyrius. STALINO BIOGRAFIJA IR ŠALIES ISTORIJA: 1879 – 1938	99
5 skyrius. ISTORIJOS FALSIFIKAVIMAS – KAIP TAI DAROMA	141
6 skyrius. STALINO BIOGRAFIJA IR ŠALIES ISTORIJA: 1938 – 1943	163
7 skyrius. STALINO HUMORAS	222
8 skyrius. KAIP SAJUNGININKAI PADĖJO TSRS .	258
9 skyrius. KAIP ŠARLIS DE GOLIS PAJUTO SKIRTUMĄ TARP STALINO IR ČERČILIO	287
10 skyrius. STALINAS GYVENIME IR VEIKLOJE .	316
11 skyrius. STALINO BIOGRAFIJA IR ŠALIES ISTORIJA: 1945 – 1953	352
PRIEDAS	398